

İLKÖĞRETİM-ORTAÖĞRETİM VE YÜKSEKÖĞRETİMDE TÜRK DİLİ ALANINDAKİ TERİM FARKLILIKLARI I – SES BİLGİSİ

*Serdar YAVUZ**

*Mehmet GÜRLEK***

ÖZET

Terimler; aynı kavram dünyasına sahip insanların kendi arasında anlaşmayı sağlamak amacıyla belirli kelimelere farklı anlamlar yükleyip kelimeleri anlamlandırdıkları söz varlıklarıdır. Medeniyet dairesinin değişimi, zihniyet farklılığı, imparatorluktan millî devlete geçiş, alfabe değişikliği gibi koşullar terim konusunun farklı değerlendirilmesine sebep olmuştur. Terimler dilin özel anlamlı unsurlarıdır. Terim birliği ve terimlerin anlaşılabilirliği aynı zamanda dilin gelişmesinde öncü rol oynamaktadır. Standart dilin gelişmesi, bilim dili haline gelmesi eğitim öğretimde ikiliğin ortadan kalkması, öğrenmenin kolaylaşması terim birliğine dayanmaktadır.

Türk Dili ve eğitim sistemi terim konusunda birtakım şanssızlıklar yaşamıştır. Batı Türkçesiyle yazılmış ilk gramer kitabı olan Müyessiretü'l Ulüm'den başlayıp son olarak Gramer Terimleri Sözlüğü'ne kadar geçen süre içerisinde hem farklı farklı terimler kullanılmış hem de değişik dillerden terim teklifleri olmuştur. Türk Dil Kurumunun kurulduğu 1932 yılına kadar kullandığımız dil ve edebiyatla ilgili terminoloji o yıldan sonra değişmeye başlamıştır. Terimlerimiz yoğun bir şekilde Türkçeleşmeye başlamıştır.

İlköğretim 1. sınıftan, ortaöğretim 12. sınıfa kadar kullanılan terimler ile sınavlara hazırlık sürecinde kullanılan terimler hem adlandırma hem de kullanım açısından oldukça farklılık göstermektedir. Bu durum yükseköğretime geçişte ise daha farklı bir şekle bürünmektedir.

Bu yazımızda amaç, terim üretmek, terim teklifi yapmak, terimler ile ilgili doğru/ yanlış değerlendirmesi yapmak değildir. Bilim, sanat, spor ve meslek dallarıyla alakalı bir kavramı karşılamaya yarayan terim tekliflerindeki “ölçsüz bolluğu” vermek, var olan terimlerdeki adlandırma problemini ortaya koymaktır. Daha önce de terim problemleri ile ilgili değerlendirmeler yapıldı kuşkusuz. Ancak biz yazımızda genel anlamlı yapılan değerlendirmeleri daha dar kapsamlı bir şekilde bölüm bölüm (önce ses bilgisi I, şekil bilgisi II, cümle bilgisi III) yapıp durumu ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili, terim, ortaöğretim, yükseköğretim, terminoloji.

* Yrd. Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: serdaryavuz23@hotmail.com

** Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, El-mek: mehmetgurlek@gmail.com

TERM DIFFERENCES IN THE AREA OF TURKISH LANGUAGE IN PRIMARY EDUCATION-SECONDARY AND HIGHER EDUCATION

ABSTRACT

Terms are vocabulary which attribute different meanings to words and make sense of words with the purpose of providing understanding among people who have same world of concept. Conditions such as change in civilization circle, mentality difference, passing national state from empire, alphabet change cause term subject to be evaluated differently. Terms are elements of a language which have special meanings. Term union and the intelligibility of terms take a leading part in development of language at the same time. What depends on term union is development of standart language and its becoming a science language, abolishing duality in education, learning's getting easier.

Turkish Language and education system have experienced some misfortune in the subject of term. During the time from the first grammer book Müyessiretü'l Ulüm which was written with Western Turkish till Dictionary of Grammer Terms, both different terms were used and some term offers were made from different languages. Terminology about language and literatüre which we used untill the year 1932 when Turkish Linguistic Society was founded started to change after that year. Our terms started to get Turkic intensely.

Terms which are used in education levels from the first level in primary education to twelfth level in secondary education and terms which are used in period of preparation for exams differ from each other in terms of both naming and usage. This situation takes a different shape in the process of passing higher education.

The purpose in our work is not producing term, making a term offer, doing wrong/true evaluation about terms but giving "exceeding abundace" in the term offers which corresponds a term about the branches of science, art, sports and occupation, revealing the classification problem in the present terms. Ofcourse evaluations about term problems have been done before. However we will try to reveal the situation by doing the evaluations narrow scoped section by section (first phonetics I, phonetics II, syntax III) which were done in general manner before.

Key Words: Turkish Language, term, secondary education, higher education, terminology.

Giriş

İnsanlık, insanlık tarihi; çevresindeki varlıkları tanımakla ve tanımlamakla birlikte başlamıştır. Dolayısıyla adlandırmalar insanlık tarihinin başlangıcıyla aynı yıl veya yüzyıla dayanmaktadır. Kuran'ı Kerim'de adlandırmaların ilahî bir yolla yapıldığı ve ilk insanın zaten eşyaların adlarını bildiği dile getirilmiştir. "Biz ona eşyanın ismini öğrettik."(Bakara Suresi, 31. Ayet)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012*

Dil doğal akışına bırakılmalı aslında, dile müdahale edilmemelidir. Ancak dile giren herhangi bir kelime ile terim arasında fark vardır. Terim girdiği zaman terim ile alakalı alt başlıklarda dile girmekte, yerleşmektedir. Bu nedenle terim ödünçlemesi yapmak dil için en büyük tehlikelerden biridir.

Bu yazımızda amaç, terim üretmek, terim teklifi yapmak, terimler ile ilgili doğru/ yanlış değerlendirmesi yapmak değildir. Bilim, sanat, spor ve meslek dallarıyla alakalı bir kavramı karşılamaya yarayan terim tekliflerindeki “ölçsüz bolluğu”¹ vermek, var olan terimlerdeki adlandırma problemini ortaya koymaktır. Daha önce de terim problemleri ile ilgili değerlendirmeler yapıldı kuşkusuz. Ancak biz yazımızda genel anlamlı yapılan değerlendirmeleri daha dar kapsamlı bir şekilde bölüm bölüm (önce ses bilgisi I, şekil bilgisi II, cümle bilgisi III) yapıp durumu ortaya koymaya çalışacağız.

Hamza Zülfikar “Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları” adlı eserinde terim kavramının kullanımı ile ilgili görüşleri verip terim ile ilgili görüşler ve yapılan çalışmalara değinir. Terimlerin genel özellikleri bölümünde ise terimlerin farklı adlarla ilgili kullanımlarını vererek açıklamasına şöyle devam etmiştir: “Eskiden “ıstılah” adıyla adlandırılan terim, Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar “ıstılahat-ı ilmiyye”, “ıstılahat-ı fenniyye”, “ıstılahat-ı edebiyeye” şeklinde kullanılagelmiştir.”² Özel bir kavramı karşılamak için kullanılan terim, Lâtincede “sınır, son” anlamına gelen *terminus* kelimesine benzetilerek *derlemek* fiilinin eski şekli olan *termek* fiilinden – *im* eki getirilerek türetilmiştir.³

Çağdaş Türk Lehçelerinde Türkiye Türkçesine benzer kullanımlar göze çarpmaktadır: “Az: temrin; Tkm: temrin; Gag: temrin; Özb:temrin-atama; Uyg: temrin-atalgu; Tat: atama-termin.”⁴

Agop Dilaçar ise terim kavramı ile ilgili Fransızcadan bazı örnekler vererek açıkladıktan sonra terimin denotasyonlardan ibaret olduğunu dile getirir.⁵

Berke Vardar; terim ile ilgili özellikleri verdikten ve değerlendirmeler yaptıktan sonra terimin tanımını şöyle vermiştir: “ (Alm. terminus, Fr. terme, İng. term.) özel bir bilgi ya da etkinlik alanına, bir bilim uygulayım ya da uzmanlık alanına özgü sözcük.”⁶

Zeynep Korkmaz ise terim ile ilgili şu tanımlamayı yapar: “(Alm. fachausdruck, Fr. terme, İng. term, Osm. ıstılah) bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi çeşitli uzmanlık alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ve özel anlamdaki ad: radyo, televizyon, bilgisayar, dil bilimi, yüklem, benzeşme, özgül ağızlık, dörtgen, atardamar, yerçekimi vb.”⁷

Ahmet Topaloğlu Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü’nde terim için şunları söyler: “(Osm. ıstılah, Fr. terme) ilim, teknik, sanat, spor, ticaret gibi özel alanlarda kullanılan, genellikle belirli bir tek kavramın, nesnenin, olayın veya durumun karşılığı olan kelime. Örn. Akım, atom, çekirdek (kimya, fizik); danışman, eşdeğerli test (eğitim); buzul, ada (coğrafya); beyit, koşma (edebiyat); anestezi, ilk yardım (tıp).”⁸

¹ Bu kavramı Prof. Dr. Efrasyab Gemalmaz Türkiye Türkçesi ağızlarındaki malzeme bolluğuna yönelik ve bu malzemenin gerektiği gibi değerlendirilmediği için kullanmıştır. Biz de aynı kavramı aslında terim kavramını herkesin kendince farklı şekillerde algılaması, adlandırması ve kullanmasına yönelik olarak kullandık.

² Hamza Zülfikar, **Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları**, TDK Yay., Ankara 2011, s. 20.

³ Hamza Zülfikar, age, s. 20.

⁴ Emine Gürsoy Naskali, **Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu**, TDK Yay., Ankara 1997, s. 79.

⁵ Agop Dilaçar, “Terim Nedir?”, **Türk Dili** IV. C. 64, 1957.

⁶ Berke Vardar, **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, ABC Kitabevi, s.200, 1998.

⁷ Zeynep Korkmaz, **Grammer Terimleri Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara, s.149, 1992.

⁸ Ahmet Topaloğlu, **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, Ötüken Yay., İstanbul 1989, s.143,

Türkçe sözlükte ise terim şu şekilde tanımlanmıştır: “1. Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime, ıstılah. 2. Geleneksel mantıkta özne veya yüklem. 3. Cebirsel bir anlatımda + veya – işaretleri arasında bulunan parçalardan her biri. 4. Bir denklemde = işaretinin iki yanındaki anlatımlardan her biri. 5. Bir kesrin pay e paydasından her biri, had.”⁹

“Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime, ıstılah”¹⁰

Zuhal Kültürel’a göre terim; “Bilim, sanat ve meslek dallarının, mensupları arasında anlaşmayı sağlayan ve ait oldukları alanın özel kavramlarını karşılayan kelimelerdir.”¹¹

Yukarıdan beri vermeye çalıştığımız terim kavramı özetle; bilim, sanat spor ve meslek dallarıyla ilgili kavramları karşılayan kelime veya kelimelerdir. Bize göre ise terim; aynı kavram dünyasına sahip insanların kendi arasında anlaşmayı sağlamak amacıyla belirli kelimelere farklı anlamlar yükleyip kelimeleri anlamlandırdıkları söz varlıklarıdır.

Aslında yukarıdan beri verdiğimiz terim tanımlarında dikkat çekici unsurlardan biri tanımlardaki tanımlama ortaklığıdır. Tanımlar birbirinin tekrarı şeklinde öz’de aynı ifadeyi taşımaktadır. Ancak farklılık veya anlaşılamayan nokta aynı kavrama karşılık gelen adın/adlandırmanın çeşitliliğidir. Terimlerle ilgili adlandırma farklılıklarına geçmeden önce terim konusunda yapılmış sözlük çalışmalarıyla ilgili bilgi vermek yerinde olacaktır.

Türk dili alanında terim sözlükleriyle alakalı yapılan çalışmaları ikiye ayırmak doğru olacaktır. Terim çalışmalarındaki ayırım kanaatimizce Türk Dil Kurumunun kurulmasından sonra başlamaktadır. Çünkü Türk Dil Kurumu kurulana kadar yapılan terim çalışmaları bulunduğumuz medeniyet dairesi ve dili çerçevesinde gelişmiş ve adlandırmalar hep o bakış açısıyla gelişmiştir(harf-i atf, bağlaç; kâf-ı izafet, belirtili isim tamlamasının tamlayan eki, ilgi hali (-ın, -in, -un, -ün)¹². Türk Dil Kurumu kurulduktan sonra adlandırmalar ise yeni medeniyet dairesi ve çevresinde yapılmaya başlanmış ve terimler daha da Türkçeleşmeye başlamıştır. (bağlaç, belirtili isim tamlaması)¹³

Terimler ile ilgili sağlıklı değerlendirme yapabilmemizin yolu bu alanda yapılmış sözlük çalışmalarını incelemekten geçer. Terim sözlükleri Türk dilinin tarihi gelişimi içerisindeki aynı varlığın farklı kavramlarla birlikte adlandırılmasını gözler önüne serecektir. Zuhal Kültürel “Dilbilgisi Terimleri Sözlükleri ve Terimlerin Kullanımında Görülen Aksaklıklar” konusunu işlediği makalesinde Batı Türkçesiyle yazılmış ilk gramer kitabı olan Müyessiretü’l Ulüm’den başlayıp Ahmet Cevat Emre’nin Lisan-ı Osmânî adlı gramer kitabına kadar terim konusunu da işleyen gramer kitaplarını yazmıştır. “Bergamalı Kadri’nin Müyessiretü’l Ulüm (neşri: Besim Atalay, 1946) Batı Türkçesinde yazılmış ilk gramerdir ve Osmanlıcadan Yeni Türkçeye bir geçiş teşkil eder. Tanzimattan 10-12 yıl sonra sade Türkçeye doğru önemli bir adım atılmış, Mehmet Fuat ve Ahmet Cevdet Paşa’nın önce Medhal-i Kavaid’i (1851), Kavaid-i Osmaniyyesi (1875), Tertib-i Cedid’i, daha sonra Kavaid-i Türkiyye’si (1875), Süleyman Paşa’nın İlm-i Sarf-ı Türkî’si, Ali Nazima’nın Lisân-ı Osmanî’si (1880), Abdullah Ramiz Paşa’nın Emsile-i Türkî’si (1886),

⁹ **Türkçe Sözlük**, TDK Yay., Ankara s. 2330, 2011

¹⁰ **Örnekleriyle Türkçe Sözlük**, MEB Yay., s. 2852, 2000.

¹¹ Zuhal Kültürel, “Dilbilgisi Terimleri Sözlükleri ve Terimlerin Kullanımında Görülen Aksaklıklar”, **Turkish Studies**, Volume 4/8 Fall 2009, s. 384.

¹² Ertuğrul Bilgili, “Ahmet Cevdet Paşa’nın Kavaid-i Osmaniyye adlı Eserindeki Dilbilgisi Terimleri”, **Türk Dili**, S. 540, s. 662, Aralık 1996.

¹³ **Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, TDK. Yay., Ankara 1949.

Necip Asım'ın Osmanlı Sarfı (1894), Ahmet Cevat Emre'nin Lisan-ı Osmani'si(1912) gibi birçok gramer kitabı yazılmıştır.”¹⁴

Bu eserlerdeki terimler ve karşılıkları Türk Dil Kurumunun kurulmasıyla değişmeye başlamıştır. Türk Dil Kurumu kurulduktan sonra yapılan terim çalışmalarında adlandırmalar daha çok Türkçeleşmeye başlamıştır. 1932'den sonra yapılan çalışmaları Hamza Zülfikar¹⁵ ve Zuhal Kültürel yoğun bir şekilde verilmiştir. Kültürel makalesinde Türk Dil Kurumu tarafından yapılan ve yayımlanan terim kitapçıkları hakkında bilgi vermiştir. Türk Dil kurumu tarafından yayımlanan Dilbilim Terimleri Sözlüğü, İlk ve Ortaöğretim Terimleri, ayrıca Besim Atalay'ın Türkçede Kelime Yapma Yolları, Hikmet Dizdaroğlu'nun Türkçede Sözcük Yapma Yolları, Emin Özdemir'in Terim Hazırlama Kılavuzu, Vecihe Hatipoğlu'nun Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, Ahmet Topaloğlu'nun Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü ve son olarak da Zeynep Korkmaz'ın Gramer Terimleri Sözlüğü hakkında kapsamlı bilgi vermiştir.¹⁶

Yukarıda verdiğimiz çalışmalar ile birlikte terim konusu üzerine önemli sayıda çalışma yapılmış, yoğun tartışmalar ortaya konulmuştur. Özellikle 1932 yılından itibaren terim konusunun problem olarak kabul edilmesi ve buna yönelik sözlük ve makale çalışmaları bu alanda önemli bir boşluğu doldurmuştur. Tartışmalar devam etmekle birlikte terim konusunda sağlanan birlik terimlerin önemli bir bölümünün artık Türkçeleşmiş olmasıdır. Bununla ilgili Musa Yaşar Sağlam “Türkçedeki Terim Sorunsalı” adlı makalesinde bu yüzdeyi şöyle vermiştir. “Türkçedeki yabancı sözcüklerin ve terimlerin tespit edilmesi amacıyla, Türk Dil Kurumu tarafından 2005 yılında hazırlanan Türkçe Sözlük'ün onuncu ve son baskısı üzerinde çalışılarak, bir ödünçleme sözcük ve terim bütüncesi hazırlandı. Türkçe Sözlük içindeki toplam madde sayısı 63818 olarak tespit edildi. Bunun 48276'sını Türkçe sözcükler, 14629'unu Türkçeye ödünçleme yoluyla girmiş yabancı sözcükler ve 913'ünü ise karma sözcükler oluşturmaktadır.”¹⁷

Çalışmamızda önce ilköğretim ve ortaöğretim programlarında kullanılan ses bilgisi terimleri tespit edilmiştir. Daha sonra ise yine ilk ve ortaöğretim eğitim ve öğretim aşamalarında önemli bir yer oluşturan sınavlara hazırlık kitaplarındaki ses bilgisi terimleri tespit edilmiştir. Devamında ise yükseköğretimde kullanılan dilbilgisi kitaplarındaki ses bilgisi terimleri taranmıştır. Tespit edilen bu terimlerdeki farklılıkları ise terim farklılıkları olarak verilmiştir.

Yükseköğretime Geçmeden Önceki Terim Farklılıkları

Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın “İlköğretim 1,5. sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı” konulu, 69 Sayılı, 14.05.2009 tarihli “İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı Kılavuzu” ile Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Talim Terbiye Kurulu Dil ve Anlatım Dersi 9, 10, 11, ve 12. Sınıflar Öğretim Programı içeriğinde geçen ses bilgisi terimleri aşağıdaki gibidir:

1. Harf
2. Ses
3. Ünlü

¹⁴ Zuhal Kültürel, “Dilbilgisi Terimleri Sözlükleri ve Terimlerin Kullanımında Görülen Aksaklıklar”, **Turkish Studies**, Volume 4/8 Fall 2009, s. 384.

¹⁵ Bu konu ile ilgili olarak Hamza Zülfikar'ın Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları adlı kitaba bakılabilir. Adı geçen eser s. 1-21 arası.

¹⁶ Zuhal Kültürel, age, s. 384-387.

¹⁷ Musa Yaşar Sağlam, “Türkçedeki Terim Sorunsalı”, **Türk Bilig**, 2007/14, s. 171.

4. Ünsüzler
5. Ses Uyumu
6. Ünlü Uyumları
7. Kalınlık-İncelik Uyumu.
8. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu.
9. Ünsüz Benzeşmesi
10. Yardımcı Ünsüz
11. Sert Ünsüz
12. Yumuşak Ünsüz
13. Süreklilik
14. Süreksizlik
15. Ünlü Türemesi
16. Ünlü Daralması
17. Ünsüz Yumuşaması
18. Ünlü Düşmesi

Türk Milli Eğitim sisteminin sınav aşamalarından olan Seviye Belirleme Sınavı(SBS), Yükseköğretime Geçiş Sınavı(YGS) ve Lisans Yerleştirme Sınavları(LYS)'na hazırlık kitaplarında geçen ses bilgisi terimleri ise şöyledir: Taranan Kitaplar: Final Yayınları(SBS, YGS, LYS), Güvender Yayınları(SBS, YGS, LYS), Uğur Yayınları(SBS, YGS, LYS), Sınav Yayınları(SBS, YGS, LYS), Eksen Yayınları (SBS, YGS, LYS).

1. Ses
2. Harf
3. Alfabe
4. Ünlü
5. Sesli
6. Ünsüz
7. Sessiz
8. Çıkış yeri dilin durumuna göre ünlüler
9. -Kalın ünlüler
10. -İnce ünlüler
11. Dudakların durumuna göre
12. -Düz ünlüler
13. -Yuvarlak ünlüler
14. Ağızın açıklığına göre
15. -Geniş ünlüler
16. -Dar ünlüler
17. Büyük Ünlü Uyumu
18. Küçük Ünlü Uyumu
19. Kalınlık İncelik Uyumu
20. Sert Ünsüz
21. Yumuşak Ünsüz
22. Süreksiz Ünsüz
23. Sürekli Ünsüz
24. Sert Ünsüzlerin Yumuşaması
25. Ünsüz Yumuşaması
26. Ünsüz Değişimi
27. Ünsüz Sertleşmesi
28. Ünlü Daralması

Turkish Studies

29. Ünlü Darlaşması
30. Ünlü Aşınması
31. Kaynaşma
32. Kaynaştırma Ünsüzü
33. Kaynaştırma Harfleri
34. Koruyucu Ünsüz
35. Kaynaştırma Sesleri
36. Kaynaştırma Ünsüzleri
37. Ünlü Düşmesi
38. Hece Yitimi
39. Hece Düşmesi
40. Ünlü Değişimi
41. Ünlü Türemesi
42. Ünsüz Düşmesi
43. Dudak Ünsüzlerinin Benzeşmesi
44. Ulama
45. Hece artması
46. Hece Azalması
47. Ses Düşmesi
48. Ünlü Düşmesi
49. Hece Düşmesi
50. Ses Türemesi
51. m-n değişimi
52. Ünsüz uyumu
53. Ünsüz Benzeşmesi
54. n-b Çatışması
55. Boğumlama
56. Ses Aktarması
57. Göçüşme
58. Ünsüz Türemesi
59. İkizleşme

Talim ve Terbiye Kurulunun yayımlanmış olduğu ilköğretim Türkçe dersi ve ortaöğretim Dil ve Anlatım dersi kılavuzu ile yukarıda verdiğimiz liselere ve üniversitelere hazırlık kitaplarında görülen birtakım terim farklılıkları aşağıdaki gibidir:

İlk ve ortaöğretim	Sınavlara hazırlık (SBS, YGS, LYS)
Ünlü	Ünlü/ Sesli
Ünsüz	Ünsüz/ Sessiz
Kalınlık-İncelik Uyumu	Büyük Ünlü Uyumu/ Kalınlık-İncelik Uyumu
Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	Küçük Ünlü uyumu/ Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Turkish Studies

Ünlü Daralması	Ünlü Daralması/ Ünlü Darlaşması
Ünlü Düşmesi	Ünlü düşmesi/ Hece Düşmesi/ Hece Yitimi
Ünsüz Yumuşaması	Ünsüz Yumuşaması/ Sert Ünsüzlerin yumuşaması
Süreklilik	Sürekli Ünsüz
Süreksizlik	Süreksiz Ünsüz

Yukarıda verdiğimiz ilk ve ortaöğretimdeki terim farklılığı “yardımcı ses” olarak kabul ettiğimiz terimde daha yoğun ve farklı bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

İlk ve Orta öğretim	Sınavlara Hazırlık
Yardımcı Ses	Kaynaştırma Ünsüzü
	Kaynaştırma Harfleri
	Koruyucu Ünsüz
	Kaynaştırma Sesleri
	Kaynaştırma Ünsüzleri

Aslında hem kılavuz kitaplarında hem de sınavlara hazırlık kitaplarında var olan terimler farklılık olarak karşımıza çıkmamaktadır. Ortak kullanılanlar da mevcuttur: Yumuşak ünsüz, sert ünsüz, ünlü türemesi, ünsüz türemesi, ulama, ünsüz düşmesi...

İlk ve ortaöğretim program kılavuzunda 18 adet ses bilgisi terimi, sınavlara hazırlık kitaplarındaysa 59 ses bilgisi terimi bulunmaktadır. Aynı öğretim programına ait kılavuz ile bu programlara ait sınavlara hazırlık kitaplarındaki fark bize durumun ne kadar vahim olduğunu ortaya koymaktadır. İlk ve orta öğretim programları kılavuz kitaplarında olmayanlar ancak sınavlara hazırlık kitaplarında bulunanların bir kısmı aşağıdaki gibidir: n-b çatışması, ses aktarması, göçüşme, ikizleşme, m-n değişimi, ünlü aşınması, boğumlama, hece yitimi...

Talim ve Terbiye kurulu tarafından hazırlanan İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı 1.-5. sınıflar kılavuzu, İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı ile ortaöğretim dil ve anlatım dersi 9, 10, 11 ve 12. sınıflar öğretim programında var olan bu terim adlandırma farklılığı artarak daha büyük oranda yükseköğretim programlarında görülmektedir. Ses bilgisi alanındaki terim sayısının fazlaşmasının yanında -ki bu oldukça önemlidir- bir diğer problem ise terim içeriklerinin büyük oranda değişmesidir. Bununla ilgili en çarpıcı örnek “Yardımcı Ünlü/ Ünsüz”dür. Bu duruma benzer bir değerlendirmeyi çarpıcı bir şekilde Ahmet Buran Anadolu Ağzlarında İsim Çekim Hâl Ekleri adlı kitabında yapmıştır. “Gramer kitapları bu konudaki ilk müracaat kaynaklarımız oldu. Ancak daha ilk anda kendimizi bir çıkmazın bir belirsizliğin içerisinde bulduk. Bazı eserlerde hal eklerinin sayısı beş iken, bazısında altı, bazısında dokuz,

bazısında da on dört olarak yer almaktaydı. Yine bazı eserlerde çekim teriminin içine çokluk, iyelik ve soru ekleri de alınırken bazısında sadece hal ekleri isim çekim ekleri olarak alınmaktaydı.”¹⁸

İlk ve ortaöğretim kitaplarındaki “Kaynaştırma Harfleri/ Koruyucu Ünsüzler: Türkçe kurallara göre bir sözcükte iki ünlü yan yana gelmez. Araya kaynaştırma harfi girer. Türkçede dört tane kaynaştırma harfi vardır. –y, –ş, –s, –n(y(a)ş(a)ı(n))” şeklinde tanımlanmaktadır

İlk ve ortaöğretimde yukarıdaki şekillerde karşılanan durum yükseköğretimde terimsel farklılık ve içerik olarak büyük oranda değişmektedir. İlk ve ortaöğretimde sadece kaynaştırma ünsüzü terimi(–y, –ş, –s, –n) varken; yükseköğretimde ise sadece –y sesi yardımcı ünsüz olarak kullanılmaktadır. Ayrıca yardımcı ünsüzün yanında yardımcı ünlü terimi de kullanılmaya başlanmaktadır.

Kökleri eklere, ekleri de başka eklerle bağlayan seslerdir.

Yardımcı Ünlüler:-I/ -U

Yardımcı Ünsüz:-y sesi

İçerik olarak oldukça değişen bu terime paralel olarak adlandırması da farklı şekillerde yapılmaktadır. Kaynaştırma Harfi-Koruyucu Ünsüz-Koruma Ünsüzü-Yardımcı Ses-Koruma Sesteşi-Kaynaştırma Sesi.

Yükseköğretimde Kullanılan Terim Farklılıkları

Kavramları karşılamada aslolan kelimeye karşılık gelen adlandırmanın tekliği. Ancak terimlerde bu durum çok farklı şekilde hayat bulmuştur. Diğer kelime ve kelime gruplarında aynı kelimenin farklı dillerdeki karşılıkları zamanla bir problem oluşturmayabilir hatta dil için bir zenginlik kaynağı sayılabilir. Ancak terimlerde durum bundan biraz farklı gelişmektedir. Bir terim için birden çok karşılığın bulunması o teriminin düşünce dünyamızda yer almasını güçleştirecek, öğrenilmesini zorlaştıracaktır.

Erdoğan Boz “Ünsüz Düşme ve Kaybolmalarında Terim ve Tasnif Sorunu” adlı makalesinde durumu şöyle özetlemiştir: “Dilciler arasında bir terim birliği olmamasına bağlı olarak bir terim ve tasnif karmaşası ile karşılaşılıyor. İlk bakışta benzer gibi görünen olaylar için aynı terim kullanılırken kimi zamanda birbirinin benzeri olan aynı olaylar için farklı terimlerin kullanıldığını görüyoruz.”¹⁹

Çalışmamızın ilköğretim ve ortaöğretim terim farklılıklarından sonraki bölümü ise yükseköğretimdeki terim adlandırma ve kullanım farklılıklarıdır. Bunun için dilbilgisi terimleri sözlükleri ve dilbilgisi kitaplarından seçtiklerimiz ile ses bilgisi alanındaki terim farklılıklarını vermeye çalıştık. Bu çalışmamız ile 167 adet ses bilgisi alanında kullanılan farklı terim tespit ettik. Tarama yaptığımız eserlerde önceliğimiz terim sözlükleri olmasıydı ancak bunların yanına birkaç tane de dilbilgisi kitapları da dahil etmeyi uygun bulduk. Bu eserlerde tespit ettiğimiz ses bilgisi farklı terimlerin sayısı 167 adettir. İncelenen eser sayısını artırmakla bu farklı terim sayısının artacağı bir gerçektir. Sıralı bir şekilde verdiğimiz terimleri incelerken göz önünde bulundurulması gereken esas şudur: Numaradan sonra gelen terim ses bilgisi adlandırması ve ondan sonra gelen yazar ismi ise o terimi teklif eden, kullandırır. Aynı terimi kullanan yazarlar art arda verilmiştir. Yine yazarlardan sonra gelen terimler ise taradığımız eserlerdeki yazarların yaptığı farklı adlandırmalardır.

¹⁸ Ahmet Buran, **Anadolu Ağzlarında İsim Çekim Hâl Ekleri**, TDK Yay., s. 4, Ankara 1996.

¹⁹ Erdoğan Boz, “Ünsüz Düşme ve Kaybolmalarında Terim ve Tasnif Sorunu”, **Türk Dili**, S. 600, s. 856.

Bunlar aşağıdaki gibidir:

1. Ağız sesi/ Z. Korkmaz-Ağız ünlüsü
2. Ağızsil/ Y. Çotuksöken/ B. Vardar-Ağız Ünsüzü
3. Ağızsıllaşma/ Z. Korkmaz
4. Ağız Ünlüsü/ Z. Korkmaz/ Y. Çotuksöken/ M. Ergin-Ağız Sesi
5. Ağız Ünsüzü/ Z. Korkmaz/ Y. Çotuksöken-Ağızsil
6. Akıcı Ünsüz/ B. Vardar/ Y. Çotuksöken/ Z. Korkmaz
7. Akıcılaşma/ Z. Korkmaz
8. Art Ünlü/ Y. Çotuksöken/ B. Vardar/ M. Ergin
9. Art Avurt Ünsüzü/ V. Hatipoğlu/ Z. Korkmaz/ T. Banguoğlu
10. Art Damaksıl/ B. Vardar
11. Art Damak Ünsüzü/ Z. Korkmaz/ M. Ergin
12. Avurt ünsüzü/ V. Hatipoğlu/ Z. Korkmaz
13. Benzeşme/ Z. Korkmaz/ V. Hatipoğlu/ Y. Çotuksöken/ M. Ergin/ T. Banguoğlu
14. Benzeşmezlik/ Z. Korkmaz/ V. Hatipoğlu
15. Birleşik Ses/ V. Hatipoğlu/ Z. Korkmaz/ T. Banguoğlu
16. Boğumlanma/ V. Hatipoğlu/ T. Banguoğlu/ Z. Korkmaz-Ekleleme-Eklemlenme
17. Boğumlanma Bölgesi/ V. Hatipoğlu/ Z. Korkmaz
18. Boğumlanma Noktası/ V. Hatipoğlu/ Z. Korkmaz-Ekleleme Noktası
19. Boğumlanma Tarzı/ Z. Korkmaz-Eklemlenme Biçimi
20. Büyük Ünlü Uyumu/ Z. Korkmaz/ Y. Çotuksöken/ B. Vardar/ V. Hatipoğlu
21. Büzülme/ T. Banguoğlu-Kaynaşma-Hece Yutulması-Hece Düşmesi-Seslem Yitimi
22. Çift Dudaksıl/ B. Vardar/ T. Banguoğlu-Çift Dudak Ünsüzü
23. Çift Dudak Ünsüzü/ Y. Çotuksöken/ Z. Korkmaz
24. Damak Dış Konsonantı/ M. Ergin-Damaklaşık Dışliler-Dış Damak Ünsüzü-Dış Yuvasıl/ Damaksıl-Damak Dış Ünsüzü
25. Damaklaşık Dışliler/ M. Kaya bilgegil- Damak Dış Konsonantı-Dışyuvasıl/ Damaksıl-Damaklaşık Dışliler
26. Damaksı Sesteş/ T. Banguoğlu-Damak Ünsüzü
27. Damak Ünsüzü/ Z. Korkmaz/ A.Topaloğlu-Damaksı Sesteş
28. Daralma/ Z. Korkmaz/ Y. Çotuksöken/ A. Topaloğlu
29. Dar Sesli/ T. Banguoğlu/ T.N. Gencan-Dar Ünlü-Dar Vokal
30. Dar Ünlü/ Y. Çotuksöken/ V. Hatipoğlu/ Z. Korkmaz/ A. Topaloğlu-Dar Sesli-Dar Vokal
31. Değişimli Ünsüzler/ A. Topaloğlu/ V. Hatipoğlu/ Z. Korkmaz
32. Diftong/ M. Ergin-Kayan Ünlü-İkili Ünlü
33. Dış Damak Ünsüzü/ V. Hatipoğlu/ Y. Çotuksöken/ Z. Korkmaz/ T. Banguoğlu-dışyuvasıl/ damaksıl-Damaklaşık Dışliler-Damak Dış Konsonantı-Damak Dış Ünsüzü
34. Dış Yuvasıl-Damaksıl Ünsüzü/ B. Vardar-Dış Damak Ünsüzü-Damaklaşık dışliler-Damak Dış Konsonantı-Damak Dış Ünsüzü
35. Dış Dudaksıl/ T. Banguoğlu-Dış Dudak Ünsüzü-Dış Dudak Konsonantı-Dışsil Dudaksıl
36. Dış Dudak Konsonantı/ M. Ergin-Dış Dudaksıl-Dış Dudak Ünsüzü-Dışsil Dudaksıl
37. Dış Dudak Ünsüzü/ R. Toparlı/ A. Topaloğlu/ V. Hatipoğlu/ Y. Çotuksöken/ Z. Korkmaz-Dış dudaksıl-Dış Dudak konsonantı-Dışsil Dudaksıl
38. Dış Eti Ünsüzü / Z. Korkmaz/ V. Hatipoğlu
39. Dış Konsonantı/ M. Ergin-Dış ünsüzü-Dışsi Sesdeş-Dışsil
40. Dışsil/ B. Vardar-Dış Konsonantı-Dış Ünsüzü-Dışsi Sesdeş
41. Dışsil Dudaksıl/ B. Vardar-Dış Dudaksıl-Dış Dudak Konsonantı-Dış Dudak Ünsüzü

Turkish Studies

42. Dişsi Sesdeş/ T. Banguoğlu-Dişsil-Diş Konsonantı-Diş Ünsüzü
43. Diş Ünsüzü/ Y.Çotuksöken-Dişsi sesdeş-Dişsil
44. Dudak Benzeşmesi/ Z. Korkmaz/ V. Hatipoğlu/ T. Banguoğlu-Küçük Ünlü Uyumu-Küçük Ses Uyumu
45. Dudaksillaşma/ Y. Çotuksöken/ B. Vardar/ V. Hatipoğlu/ Z. Korkmaz-Yuvarlaklaşma
46. Dudak Konsonantı/ M. Ergin-Dudaksı Sesdeşi-Dudak Sessizi-Dudaksıl-Dudak Ünsüzü
47. Dudak Sessizi/ T.N. Gencan-Dudaksı Sesdeşi-Dudak Konsonantı-Dudaksıl-Dudak Ünsüzü
48. Dudaksı Sesdeş/ T. Banguoğlu
49. Dudaksıl/ B. Vardar
50. Dudak Ünsüzü/ A. Topaloğlu/ V. Hatipoğlu/ Y. Çotuksöken/ Z. Korkmaz
51. Düzleşme/ A. Topaloğlu/ B. Vardar/ Y. Çotuksöken/ V. Hatipoğlu
52. Düz Sesli/ A. Topaloğlu/ T. N. Gencan
53. Düz Ünlü/ Z. Korkmaz-Düz Vokal-Düz Sesli
54. Düz Vokal/ M. Ergin/ B. Vardar-Düz Sesli-Düz Ünlü
55. Fonetik/ M. Ergin-Ses Bilgisi
56. Geniş sesli/ T. Banguoğlu-Alçak Ünlü-Geniş Ünlü-Geniş Vokal
57. Geniş Ünlü/ Z. Korkmaz/ A. Topaloğlu/ V. Hatipoğlu-Alçak Ünlü-Geniş sesli-Geniş Vokal
58. Geniş Vokal/ M. Ergin-Alçak Ünlü-Geniş Sesli-Geniş Ünlü
59. Genizsileşme/ M. Ergin/ V. Hatipoğlu/ Y. Çotuksöken/ A. Topaloğlu/ Z. Korkmaz/ B. Vardar
60. Geniz Ünlüsü/ V. Hatipoğlu/ Z. Korkmaz
61. Geniz Ünsüzü/ Z. Korkmaz/ V. Hatipoğlu/ A. Topaloğlu/ Y. Çotuksöken-Genizsi Sesdeş
62. Genizsi Sesdeşler/ T. Banguoğlu-Geniz Ünsüzü
63. Gerileyici Benzeşme/ V. Hatipoğlu/ Z. Korkmaz/ A. Topaloğlu/ Y. Çotuksöken/ T. Banguoğlu
64. Gırtlaklılar/ M. Kaya Bilgegil-Gırtlaksı Sesdeş-Gırtlaksıl-Gırtlak Ünsüzü
65. Gırtlaksıl/ B. Vardar-Gırtlak Ünsüzü-Gırtlaksı sesdeş-Gırtlaklılar
66. Gırtlaksı Sesdeş/ T. Banguoğlu-Gırtlak Ünsüzü-Gırtlaksıl
67. Gırtlak Ünsüzü/ V. Hatipoğlu/ Z. Korkmaz-Gırtlaksıl-Gırtlaksı Sesdeş-Gırtlaklılar
68. Göçme/ B. Vardar/ Z. Korkmaz/ A. Topaloğlu/ V. Hatipoğlu-Yer Değiştirme
69. Hece Düşmesi/ A. Topaloğlu/ M.Ergin-Hece Yutulması-Seslem Yitimi-Büzülme-Kaynaşma
70. Hece Kaynaşması/ Z. Korkmaz
71. Hece Yutulması/ Z. Korkmaz/ V. Hatipoğlu-Hece Düşmesi-Büzülme-Seslem Yitimi
72. Hışırtılı Ünsüz/ Z. Korkmaz/ B. Vardar-İslıklı Ünsüz-Işıklı Ünsüz-Sızıcı Ünsüz
73. İslıklı Ünsüz/ Hışırtılı Ünsüz/ Işıklı Ünsüz/ Sızıcı Ünsüz-A. Topaloğlu
74. Işıklı Ünsüz/ V. Hatipoğlu-Hışırtılı Ünsüz-İslıklı Ünsüz-Sızıcı Ünsüz
75. İç Ses/ V. Hatipoğlu/ Y. Çotuksöken/ B. Vardar/ A. Topaloğlu/ Z. Korkmaz
76. İç Ses Düşmesi/ Z. Korkmaz/ A. Topaloğlu/ B. Vardar/ Y. Çotuksöken-Orta Hece Düşmesi
77. İkili Ünlü/ A.Topaloğlu/ Y. Çotuksöken/ B. Vardar-Diftong-Kayan Ünlü
78. İkizleşme/ Z. Korkmaz

Turkish Studies

79. İlerleyici Benzeşme/ Y. Çotuksöken/ V. Hatipoğlu/ A. Topaloğlu/ T. Banguoğlu/ Z. Korkmaz/ M. Ergin
80. İnce Sesli/ T. Banguoğlu-İnce Vokal-İnce Sesli
81. İnce Ünlü/ Y. Çotuksöken/ V. Hatipoğlu/ Z. Korkmaz/ B. Vardar-İnce Vokal-İnce Sesli
82. İnce Vokal/ M. Ergin-İnce Sesli-İnce Ünlü
83. Kakofoni/ M. Ergin-Ses Uyumsuzluğu
84. Kalın Sesli/ T. Banguoğlu-Kalın Ünlü-Kalın Vokal
85. Kalın Ünlü/ Y. Çotuksöken/ A. Topaloğlu/ Z. Korkmaz/ V. Hatipoğlu/ B. Vardar-Kalın Sesli-Kalın Vokal
86. Kalın Vokal/ M. Ergin-Kalın Sesli-Kalın Ünlü
87. Kapantılı/ B. Vardar-Patlamalı
88. Kaynaşma/ Z. Korkmaz/ Y. Çotuksöken/ A. Topaloğlu/ B. Vardar-Büzülme-Hece Yutulması-Hece Düşmesi-Seslem yitimi
89. Kaynaştırma/ V. Hatipoğlu
90. Kaynaştırma Harfi/ M. Kaya Bilgegil/ T. N. Gencan-Koruyucu Ünsüz-Koruma Ünsüzü-Yardımcı Ses-Koruma Sesteşi-Kaynaştırma Sesi
91. Kısa sesli/ T. Banguoğlu-Kısa Vokal-Kısa Ünlü
92. Kısa Ünlü/ V. Hatipoğlu/ Z. Korkmaz/ A. Topaloğlu-Kısa Vokal-Kısa Sesli
93. Kısa Vokal/ M. Ergin-Kısa Sesli-Kısa Ünlü
94. Konsonant/ M. Ergin-Ünsüz
95. Konsonant İkizleşmesi/ M. Ergin-Ünsüz İkizleşmesi-Ses İkizleşmesi-İkizleşme
96. Koruma Sesteşi/ T. Banguoğlu-Kaynaştırma-Koruma Ünsüzü-Yardımcı Ses-Koruyucu Ünsüz
97. Koruma Ünsüzü/ V. Hatipoğlu-Kaynaştırma-Koruma Sesteşi-Yardımcı Ses-Koruyucu Ünsüz
98. Koruyucu Ünsüz/ Z. Korkmaz-Kaynaştırma-Koruma Sesteşi-Yardımcı Ses-Koruma Ünsüzü
99. Küçük Ses Uyumu/ T.N. Gencan-Dudak Uyumu-Küçük Ünlü Uyumu
100. Küçük Ünlü Uyumu/ Z. Korkmaz/ A. Topaloğlu/ B. Vardar-Dudak uyumu-Küçük Ses Uyumu
101. Ortada Ünlü Türemesi/ Z. Korkmaz
102. Orta Hece Düşmesi/ T. Banguoğlu/ Z. Korkmaz-İç Ses Düşmesi
103. Ön Avurtsu Sesdeş/ T. Banguoğlu-Ön Avurt Ünsüzü
104. Ön Avurt Ünsüzü/ V. Hatipoğlu/ A. Topaloğlu/ Z. Korkmaz-Ön Avurtsu Sesdeş
105. Ön Damaksıl/ B. Vardar-Ön Damak Ünsüzü-Ön Damak Konsonantı-Ön Damaksıl Sesdeş
106. Ön Damaksıl Sesdeş/ T. Banguoğlu-Ön Damaksıl-Ön Damak Ünsüzü-Ön Damak Konsonantı
107. Ön Damak Ünsüzü/ V. Hatipoğlu/ A. Topaloğlu/ Z. Korkmaz-Ön Damaksıl-Ön Damak Konsonantı-Ön Damaksıl Sesdeş
108. Ön Damak Konsonantı/ M. Ergin-Ön Damak Ünsüzü-Ön Damaksıl-Ön Damaksıl Sesdeş
109. Ön Ses/ T. Banguoğlu/ Y. Çotuksöken/ A. Topaloğlu/ V. Hatipoğlu
110. Ön Ses Düşmesi/ V. Hatipoğlu/ A. Topaloğlu/ Y. Çotuksöken/ B. Vardar/ Z. Korkmaz
111. Ön Ses Türemesi/ Y. Çotuksöken/ T. Banguoğlu/ Z. Korkmaz-Ön Türeme
112. Ön Türeme/ V. Hatipoğlu/ B. Vardar/ A. Topaloğlu-Ön Ses Türemesi
113. Ötümlüleşme/ A. Topaloğlu-Tonlulaşma

Turkish Studies

114. Ötümlü Ünsüz/ A. Topaloğlu/ Y. Çotuksöken-Tonlu Ünsüz
115. Ötümsüz Ünsüz/ Y. Çotuksöken/ A. Topaloğlu-Tonsuz Ünsüz
116. Patlamalı/ B. Vardar-Kapantılı
117. Patlamalı Sesdeş/ T. Banguoğlu
118. Patlayıcı Ünsüz/ Z. Korkmaz/ V. Hatipoğlu-Kapantılı Ünsüz
119. Pekiştirme Ünlüsü/ Z. Korkmaz/ Y. Çotuksöken/ V. Hatipoğlu
120. Peltek Dış Ünsüzü/ Z. Korkmaz/ Y. Çotuksöken/ V. Hatipoğlu
121. Ses Bilgisi/ Y. Çotuksöken/ A. Topaloğlu/ T. Banguoğlu-Fonetik
122. Ses Bilim/ Z. Korkmaz/ A. Topaloğlu/ V. Hatipoğlu
123. Ses Değişmesi/ B. Vardar/ V. Hatipoğlu/ A. Topaloğlu/ Z. Korkmaz
124. Sesdeş Uyumu Kanunu/ T. Banguoğlu-Ünsüz Uyumu
125. Ses Düşmesi/ B. Vardar/ V. Hatipoğlu/ A. Topaloğlu/ Y. Çotuksöken-Seslem Yitimi
126. Ses İkilemesi/ V. Hatipoğlu-İkizleşme-Ünsüz İkizleşmesi
127. Ses Türemesi/ M. Ergin/ V. Hatipoğlu/ A. Topaloğlu/ B. Vardar/ T. Banguoğlu
128. Ses Uyumsuzluğu/ Z. Korkmaz-Kakafoni
129. Sızıcı Ünsüz/ Z. Korkmaz/ V. Hatipoğlu-Sızmalı Sesdeş-Sürekli Ünsüz-Sürekli Konsonant-Sürekli Sessiz Harf
130. Sızmalı Sesdeş/ T. Banguoğlu-Sızıcı Ünsüz-Sürekli Ünsüz-Sürekli Konsonant-Sürekli Sessiz Harf
131. Son Ses/ B. Vardar/ V. Hatipoğlu/ T. Banguoğlu/ Z. Korkmaz
132. Son Ses Düşmesi/ B. Vardar/ V. Hatipoğlu/ Z. Korkmaz
133. Son Ses Türemesi/ Y. Çotuksöken-Son Türeme
134. Son Türeme/ A. Topaloğlu/ B. Vardar/ Z. Korkmaz-Son Ses Türemesi
135. Sürekli konsonant/ M. Ergin-Sürekli Sessiz Harf-Sürekli Ünsüz-Sürekli Sesdeş
136. Sürekli Ünsüz/ A. Topaloğlu/ V. Hatipoğlu/ Y. Çotuksöken-Sürekli Konsonant-Sürekli sessiz Harf-Sürekli Sesdeş
137. Sürekli Sesdeş/ T. Banguoğlu-Sürekli Sessiz Harf-Sürekli Konsonant-Sürekli Ünsüz
138. Süreksiz Konsonant/ M. Ergin-Patlayıcı Konsonant-Süreksiz sesdeş-Süreksiz Sessiz Harf-Süreksiz Ünsüz
139. Süreksiz sesdeş/ T. Banguoğlu-Patlayıcı Konsonant-Süreksiz Konsonant-Süreksiz Sessiz Harf-Süreksiz Ünsüz
140. Süreksiz sessiz Harf/ M. K. Bilgegil/ T.N. Gencan- Patlayıcı Konsonant-Süreksiz Konsonant-Süreksiz Sesdeş-Süreksiz Ünsüz
141. Süreksiz Ünsüz/ A. Topaloğlu/ V. Hatipoğlu/ Y. Çotuksöken-Süreksiz Konsonant-Patlayıcı Konsonant-Süreksiz Sessiz Harf-Süreksiz Sesdeş-Tonsuz Ünsüz-Kapantılı Ünsüz-Patlamalı Ünsüz
142. Titrek Ünsüz/ A. Topaloğlu/ Y. Çotuksöken/ M. Ergin/ Z. Korkmaz
143. Tonlulaşma/ Z. Korkmaz-Ötümlüleşme
144. Tonlu Ünsüz/ Z. Korkmaz-Ötümlü Ünsüz
145. Uzak Benzeşme/ A. Topaloğlu/ Y. Çotuksöken/ V. Hatipoğlu/ Z. Korkmaz/ M. Ergin
146. Uzak Benzeşmezlik/ Z. Korkmaz/ V. Hatipoğlu
147. Uzak Göçüşme/ V. Hatipoğlu/ Y. Çotuksöken/ Z. Korkmaz
148. Uzun Ünlü/ V. Hatipoğlu/ Z. Korkmaz-Uzun vokal
149. Uzun Vokal/ M. Ergin-Uzun Ünlü
150. Ünlü/ V. Hatipoğlu/ B. Vardar/ Z. Korkmaz/ A. Topaloğlu-Sesli-Vokal

Turkish Studies

151. Ünlü Boşluğu/ A. Topaloğlu/ B. Vardar/ V. Hatipoğlu
152. Ünlü Çatışması/ A. Topaloğlu/ V. Hatipoğlu/ Z. Korkmaz
153. Ünlü Uyumu/ A. Topaloğlu/ Y. Çotuksöken-Sesli Uyumu Kanunu
154. Ünsüz/ Z. Korkmaz/ A. Topaloğlu/ V. Hatipoğlu-Konsonant
155. Ünsüz İkizleşmesi/ A. Topaloğlu/ Z. Korkmaz-Ses İkilemesi-Konsonant İkizleşmesi-İkizleşme
156. Ünsüz Uyumu/ Z. Korkmaz/ A. Topaloğlu/ V. Hatipoğlu/ B. Vardar-Sesdeş Uyumu
157. Vokal/ M. Ergin-Ünlü
158. Yakın Benzeşme/ A. Topaloğlu/ Z. Korkmaz/ V. Hatipoğlu/ Y. Çotuksöken
159. Yakın Benzeşmezlik/ A. Topaloğlu/ V. Hatipoğlu-Ayrımlaşma
160. Yardımcı Ses/ A. Topaloğlu/ M. Ergin-Kaynaştırma-KorumaSes-Koruma Sesdeşi
161. Yarım Sesli/ T. Banguoğlu-Yarı Ünlü
162. Yarı Ünlü/ Z. Korkmaz/ V. Hatipoğlu/ B. Vardar-Yarım Sesli
163. Yer Değiştirme/ M.Ergin-Göçme
164. Yuvarlaklaşma/ A. Topaloğlu/ V. Hatipoğlu/ B. Vardar/ Y. Çotuksöken-Dudaksıllaşma
165. Yuvarlak Sesli/ T. Banguoğlu-Yuvarlak Sesli-Yuvarlak Vokal
166. Yuvarlak Ünlü/ Y. Çotuksöken/ B. Vardar/ Z. Korkmaz-Yuvarlak Sesli-Yuvarlak Vokal
167. Yuvarlak Vokal/ M. Ergin-Yuvarlak Ünlü-Yuvarlak Sesli

Taradığımız eserlerde tespit ettiğimiz farklı kullanımlar ile ilgili sayısal değerler durumu ortaya koymaya fayda sağlayacaktır. Bir kavrama karşılık gelen 47 tane tek terimli kullanım, 41 tane iki terimli kullanım, 25 tane üç terimli kullanım, 26 tane dört terimli kullanım, 28 tane ise beş ve beşten fazla terimli kullanımlar tespit edilmiştir.

Yukarıda 167 adet verdiğimiz farklı ses bilgisi ile ilgili durumu özetlemek açısından farklı üç gramer kitabında ünlülerin sınıflandırılmasını vermeye çalışacağız:

Muharrem Ergin: Türk Dilbilgisi'ne göre

Teşekkül Noktalarına göre Ünlüler

Art vokaller-kalın vokal

Ön vokaller-ince vokal

Açıklık-Kapalılık Derecelerine göre Ünlüler

Geniş vokal

Dar vokal

Teşekkül Sırasında Dudakların Aldığı Duruma göre Ünlüler

Düz vokal

Yuvarlak vokal

Uzunluk ve Kısallıklarına göre Ünlüler

Uzun vokal

Kısa vokal

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

Süer Eker: Çağdaş Türk Dili'ne göre

Oluşum Noktalarına Göre Ünlüler

Art Ünlü

Ön Ünlü

Açıklık Kapalılık Derecelerine Göre Ünlüler

Dar Ünlü

Geniş Ünlü

Dudakların Durumuna Göre Ünlüler

Düz Ünlü

Yuvarlak Ünlü

Süreye Göre Ünlüler

Uzun Ünlü

Kısa Ünlü

Ses ve Şekil Bilgisi: Hanifi Vural, Tuncay Böler

Dilin Konumuna göre Ünlüler

Art(kalın) Ünlü

Ön(ince) Ünlü

Dudakların Durumuna göre Ünlüler

Düz Ünlü

Yuvarlak Ünlü

Ağzın Açıklık Derecesine göre Ünlüler

Geniş Ünlü/ Açık Ünlü

Dar Ünlü/ Kapalı Ünlü

Yukarıda farklı yazarlara göre ünlülerin tasnifinin tablolaştırılmış hali ise şu şekildedir:

Muharrem ERGİN	Hanifi VURAL/ Tuncay BÖLER	Süer EKER
Teşekkül Noktalarına göre Ünlüler	Dilin Konumuna göre Ünlüler	Oluşum Noktalarına Göre Ünlüler
Art Ünlü-Kalın V / Ön Ünlü-İnce V.	Art-Kalın Ünlü/ Ön-İnce Ünlü	Art Ünlü/ Ön Ünlü
Açıklık-Kapalılık Derecelerine göre Ünlüler	Ağzın Açıklık Derecesine göre Ünlüler	Açıklık Kapalılık Derecelerine Göre

Geniş Vokal/ Dar Vokal	Geniş Ünlü-Açık Ünlü/ Dar Ünlü/ Kapalı Ünlü	Dar Ünlü/ Geniş Ünlü
Teşekkül Sırasında Dudakların Aldığı Duruma göre Ünlüler	Dudakların Durumuna göre Ünlüler	Dudakların Durumuna Göre Ünlüler
Düz Vokal/ Yuvarlak Vokal	Düz Ünlü/ Yuvarlak Ünlü	Düz Ünlü/ Yuvarlak Ünlü
Uzunluk ve Kısalıklarına göre Ünlüler	---	Süreye Göre Ünlüler
Uzun Vokal/ Kısa Vokal		Uzun Ünlü/ Kısa Ünlü

Şimdi son olarak da ilköğretim ve ortaöğretimde kullanılanlara yükseköğretimde karşılık gelen bazı ses bilgisi terim farklılıklarını tablo şeklinde verelim.

İlk ve ortaöğretimde kullanılanlar	Yükseköğretimde kullanılanlar
Ünlü	Ünlü/ Sesli/ Vokal
Ünsüz	Ünsüz/ Sessiz/ Konsonant
Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	Dudak benzeşmesi/ Küçük ünlü uyumu/ Küçük ses uyumu
Yardımcı ünsüz	Kaynaştırma harfi/ Koruyucu ünsüz/ Koruma ünsüzü/ Yardımcı ses/ Koruma sesteşi/ Kaynaştırma sesi
Sürekli ünsüz	Sızıcı ünsüz/ Sızmalı sesdeş/ Sürekli ünsüz/ Sürekli konsonant/ Sürekli sessiz harf

Sonuç ve Öneriler

“Ülkemizde bilimsel yayınlar, okul kitapları veya sınav soruları esas alınarak bir araştırma yapılırsa, terimdeki kargaşanın, bir kavramın birden çok adı olduğu ve meselenin gerçek boyutları daha net görülebilir.”²⁰ sözünden hareketle hazırlamış olduğumuz makalemizde ulaştığımız sonuçlar aşağıdaki gibidir:

1. Terim farklılıklarının çokluğu dilbilgisi kurallarının anlatılması/ anlaşılması önündeki en büyük engeldir. Dolayısıyla farklılıklar ortadan kalkınca Türk gramerinin anlatılabilirliği/ anlaşılabilirliği kolaylaşacaktır.

²⁰ Hamza Zülfiyar , **Terim Sözlükleri ve Çalışmaları ile İlgili Bibliyografya**, TDK Yay., s. 3, Ankara 2006.

2. Aynı kavram farklı kitaplarda yepyeni adlandırmalar ile karşılanmakta hatta aynı bölüm içerisinde kullanılan farklı gramer kitaplarında aynı öğrenciler aynı kavram için farklı terimleri kullanabilmektedir. Bu da dilin öğrenilebilirliğini güçleştirmektedir.
3. Farklı kitaplarda terim adlandırma farklılığının bulunması kısmen de olsa kabul edilebilir bir durum iken aynı kitapta yazarın aynı kavram için farklı farklı terimler kullanması anlaşılabilirliği engellemektedir.
4. Terim birlikteliği zamanla oluşturulmaya çalışılan ortak dil oluşturma çalışmalarına katkı sağlayacak, tersi ise ortak dil oluşturma çalışmalarını engelleyecektir.
5. Terim birlikteliği adı konulmamış kavramların tespit edilmesini sağlayacaktır. Dolayısıyla olmayan terimler belirlenecek, eksiklikler ortaya çıkacaktır.
6. Bilim dilinin Türkçe olmasını sağlayan terim üretimi, bu hızlı gelişime Türkçenin ayak uydurmasını ve gelecekte varoluşunu sağlayacaktır. Terimlerin Türkçeleşmesi veya Türkçe terimlerin artması Türkçenin bilim dili olmasını sağlayacaktır.
7. Türkiye Türkçesi grameri ile ilgili çalışan bilim insanları ile alanda yetkin insanlardan oluşmuş bir komisyonun kurulmuş olması şüphesiz bu alanda atılmış en önemli adımdır. Bu komisyonun yaptığı terim teklifleri ve bunların kullanılmasının zorunluluğu terimler ve terim birlikteliği noktasında yapılacak en doğru işidir.
8. Eğitim ve öğretimin her kademesinde yazılacak tüm kitaplarda mutlaka terim birlikteliği sağlanmalıdır. Bu birliktelik hem resmi kurumlarda hem de günlük hayatta işler hale getirilmeli. Bunlar yazılı ve görsel basında yoğun bir şekilde kullanılmalıdır.
9. Terim öğreticileri eğitim-öğretimin her aşamasında büyük bir titizlikle bunu kullanmalı ve uygulamalıdır.
10. Terim birlikteliği sağlandıktan sonra Türkçe terimlerin kullanımı sadece eğitim-öğretimde değil, jürilerde, kurullarda, toplantılarda, yayınlarda her alanda desteklenmeli, ortak tutumun korunması sağlanmalıdır.
11. Terim karmaşası sorununu önlemek üzere aydınlar, sanatçılar, bilim insanları birlikte hareket etmelidir.
12. Terim birlikteliğinin sağlanması terim içerik birlikteliğinin de oluşmasına zemin hazırlayacaktır. Çünkü ilk ve orta öğretimden yükseköğretime geçerken hem terim adlarının farklılaşması hem de terim içeriklerinin değişiyor olması eğitim-öğretimde anlam ve kavram kargaşasına sebep olacaktır.
13. Terim farklılığı aynı zamanda yabancılara Türkçe öğretimi aşamasında da olumsuz bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar yabancılara Türkçe öğretiminde anlaşılabilirlik esas iken bu terim farklılıklarının kısmen de olsa verilmesi Türkçeyi öğrenmeye çalışan biri için önemli problem başlıklarından biri haline gelmektedir.
14. Terim zenginliği elbette ki bir dilin sözcük varlığının gelişmişliğinin göstergesidir. Ancak bir kavramın terimsel karşılık sayısının çokluğu insanın düşünce dünyasındaki “düşünüm masumiyetini” ortadan kaldıracığı için aynı kavramın birden çok terimle karşılanması sakıncalı olacaktır.
15. Türkçede bu denli terim farklılığının bulunmasının bir diğer sebebi de sık değiştirilen medeniyet dairesi ve zihniyet değişimidir. Çünkü değiştirilen her medeniyet dairesi ile o zihniyete ait dil unsurları da ödünçlenmektedir. Sık bir şekilde yapılan

medeniyet dairesi değişimi terim farklılaşmasını ve farklı terim kullanılmasını ortaya çıkarmaktadır.

KAYNAKÇA

- BANGUOĞLU, Tahsin, **Türkçenin Grameri**, TDK Yay., Ankara 2007.
- BİLGEGİL, M. Kaya, **Türkçe Dilbilgisi**, İstanbul 1982.
- BİLGİLİ, Ertuğrul, “Ahmet Cevdet Paşa’nın Kavaid-i Osmaniyye adlı Eserindeki Dilbilgisi Terimleri”, **Türk Dili**, S. 540, s. 662, Aralık 1996.
- BOZ, Erdoğan, “Ünsüz Düşme ve Kaybolmalarında Terim ve Tasnif Sorunu”, **Türk Dili**, S. 600, s. 856-865.
- BURAN, Ahmet, **Anadolu Ağzlarında İsim Çekim Hâl Ekleri**, TDK Yay., Ankara 1996.
- DİLAÇAR, Agop, “Terim Nedir?”, **Türk Dili** IV. C. 64, 1957.
- Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, TDK. Yay., Ankara 1949.
- EKER, Süer, **Çağdaş Türk Dili**, Grafiker Yay., Ankara 2010.
- ERGİN, Muharrem, **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yay., İstanbul 2004.
- GENCAN, Tahir Nejat, **Dilbilgisi**, TDK Yay., İstanbul, 1982
- HATIPOĞLU, Vecihe, **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, DTCF Yay., Ankara 1982.
- KORKMAZ, Zeynep, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara 1992.
- KÜLTÜRAL, Zuhâl, “Dilbilgisi Terimleri Sözlükleri ve Terimlerin Kullanımında Görülen Aksaklıklar”, **Turkish Studies**, Volume 4/ 8 Fall 2009, s. 383-394..
- NASKALİ, Emine Gürsoy, **Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu**, TDK Yay., Ankara 1997.
- Örnekleriyle Türkçe Sözlük**, MEB Yay., 2000.
- SAĞLAM, Musa Yaşar, “Türkçedeki Terim Sorunsalı”, **Türk Bilig**, 2007/ 14.
- TOPALOĞLU, Ahmet, **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, Ötüken Yay., İstanbul 1989.
- Türkçe Sözlük**, TDK Yay., Ankara 2011.
- VARDAR, Berke, **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, ABC Kitabevi, İstanbul 1998.
- VURAL, Hanifi - BÖLER Tuncay, **Ses ve Şekil Bilgisi**, Kesit Yay., İstanbul 2011
- ZÜLFİKAR, Hamza, **Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları**, TDK Yay., Ankara 2011.